

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет мистецтва та дизайну
Кафедра мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія

Галузь знань
Спеціальність
Назва освітньої програми
Рівень вищої освіти

02 Культура і мистецтво
021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво
Аудіовізуальне мистецтво та виробництво
перший (бакалаврський) рівень

Розробники і викладачі		Контактний тел.	E-mail
Старший викладач Гостева Оксана Вікторівна		067-484-73-65	okvanova@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Програма дисципліни «Психологія» психології передбачає, розвиток здобувача в особистісному, професійному та соціальному плані, а її результатом є не просто набуття психологічних знань, умінь та навичок, а формування ключових професійних компетенцій, адекватних сучасним соціокультурним умовам.

Предмет вивчення навчальної дисципліни - характеристика психології як науки, що розкриває загальні психічні закономірності взаємодії людини із середовищем.

Мета навчальної дисципліни – розкрити основні поняття психології, наукових напрямів психології, методів дослідження, засвоїти особливості психічної діяльності людини; оволодіти психологічними знаннями для успішного вивчення подальших теоретичних, практичних та прикладних навчальних курсів загального та професійного циклів.

Завдання цієї навчальної дисципліни – вивчення та освоєння:

- фундаментальних теоретичних та практичних знань щодо психологічних аспектів діяльності та поведінки людини, розуміння цілісного феномену існування особистості людини, її психічного здоров'я;
- теоретичних основ та практичних навичок аналітичної роботи з метою визначення чинників виникнення психологічних проблем;
- теоретико-методологічного обґрунтування експериментально-дослідницьких програм;
- сучасних та класичних методів діагностики індивідуально-психологічних особливостей особистості;
- теоретико-методологічного обґрунтування та принципів організації психопрофілактичної, психокорекційної, психотерапевтичної роботи з різними верствами населення в різних галузях психології;
- методико-психологічного забезпечення та психологічного обґрунтування різних форм організації навчально-виховного процесу у вищих та середніх навчальних закладах.

Передумови для вивчення дисципліни Дисципліна «Психологія» в структурно-логічній схемі базується на набутих знаннях з наступних ОК: «Основи філософських знань», «Вступ до спеціальності» та ін..

Вивчення психології закладає основи для подальшого розвитку здобувачів, забезпечує формування навичок:

- використовувати набуті нові знання та інновації у практичній діяльності, професійно орієнтуватися у сучасних інформаційно-комунікаційній системах, володіти новітніми технологіями обробки інформації;
- розробляти та впроваджувати наукові дослідження з актуальних питань у різних галузях психології;
- володіти технікою проведення соціально-психологічного тренінгу

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Психологія» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідно та свідомо.
- ЗК8. Здатність працювати у різноманітних творчих колективах.
- ЗК10. Здатність бути критичним та самокритичним.
- ЗК14. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК15. Здатність до абстрактного мислення та аналізу.
- ЗК16. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Навчальна дисципліна «Психологія» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

ПРН 18. Приймати ефективні рішення на основі релевантних даних із застосуванням сучасних методів і засобів прийняття рішень, у тому числі багатокритеріальних рішень в умовах невизначеності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Вивчення навчальної дисципліни має забезпечити формування у здобувачів таких знань та умінь:

- Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
- Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.
- Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.
- Критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.
- Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців.
- Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.
- Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
- Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.
- Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
- Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.
- Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.
- Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

По завершенню вивчення дисципліни:

1) здобувачі повинні **знати**:

- цілі та завдання психологічної науки;
- фундаментальні теоретичні та практичні знання щодо психологічних аспектів діяльності та поведінки людини, розуміння цілісного феномену існування особистості людини, її психічного здоров'я;
- теоретичні основи та практичні навички аналітичної роботи з метою визначення чинників виникнення психологічних проблем;
- теоретико-методологічне обґрунтування експериментально-дослідницьких програм;
- сучасні та класичні методи діагностики індивідуально-психологічних особливостей особистості;
- теоретико-методологічне обґрунтування та принципи організації психопрофілактичної, психокорекційної, психотерапевтичної роботи з різними верствами населення в різних галузях психології;
- методико-психологічне забезпечення та психологічне обґрунтування різних форм організації навчально-виховного процесу у вищих та середніх навчальних закладах.

2) здобувачі повинні **вміти**:

- формулювати мету та визначати завдання психології;
- забезпечувати ефективний пошук, аналізувати та структурувати інформацію на основі логічних аргументів і перевірених фактів;
- володіти методологією, технологіями та методами наукового дослідження, різними напрямками та інструментами аналітичної діяльності;
- аналізувати та інтерпретувати результати досліджень;
- використовувати теоретико-методологічні знання проблем психології в дослідженні та поясненні психічних явищ;
- проводити психологічний експеримент, обробляти та оцінювати його результати.
- використовувати набуті нові знання та розробки у практичній діяльності;
- професійно орієнтуватися у сучасних теоретичних підходах та практичних напрямках.
- самостійно опрацьовувати наукові джерела, видобуток актуальних новітніх світових розробок, що носять теоретичний характер;
- використовувати теоретичні знання для розробки, впровадження нових методів психодіагностики, корекції, консультування, обробляти статистичними методами отримані емпіричні дані.
- застосовувати інформаційно-комунікаційні системи, володіти новітніми технологічними методиками обробки інформації
- володіти елементами педагогічної майстерності;
- розуміти сутність та закономірності психічних явищ, психологічну структуру особистості, теорії особистості, умови її розвитку та формування;
- володіти навичками та вміннями якісного, професійного усного, письмового спілкування, що є передумовою професійної ефективності;
- вивчати й узагальнювати психологічні проблеми, надавати рекомендації щодо їх вирішення;
- уміти планувати основні етапи психологічного консультування: підготовка, діагноз, планування дій, впровадження;
- виявляти індивідуально-типологічні особливості особистості;
- забезпечувати перехід від діагностичної до консультативної роботи з урахуванням особливостей клієнта;
- прогнозувати поведінку особистості та її розвиток;
- організовувати роботу служб психологічної допомоги різним верствам населення.
- виявляти специфіку соціальних та етнічних стереотипів, упереджень;
- застосовувати психологічні методи аналізу основних життєвих потреб вимушених мігрантів, інших проблемних соціальних та етнічних груп;
- організувати та надати соціально-психологічну допомогу різним верствам населення;
- надавати психологічну допомогу в екстремальних ситуаціях;
- організовувати та проводити реабілітаційні заходи психологічного захисту громадян у кризових ситуаціях;
- забезпечувати роботу системи психологічних служб, що здійснюють допомогу населенню.

Володіти: знаннями історії розвитку і становлення психології як науки, використовувати набуті нові знання та інновації у практичній діяльності, професійно орієнтуватися у сучасних інформаційно-комунікаційній системах, володіти новітніми технологіями обробки інформації; розробляти та впроваджувати психодіагностичні програми, спрямовані на вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості, психологічних особливостей груп та колективів; сучасними методами психотерапії, психокорекції, профорієнтаційної та консультативної роботи

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
3	90	28	14	48	4	7	Вибіркова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Психологія як наука. Зміст психології як науки про людину	12	4	2	6				
Тема 2. Природа психіки і свідомості. Розвиток психіки і свідомості	13	4	2	7				
Тема 3. Пізнавальні психічні процеси. Відчуття. Сприймання	13	4	2	7				
Тема 4. Уява. Увага.	13	4	2	7				
Тема 5. Пам'ять.	13	4	2	7				
Тема 6. Мислення.	13	4	2	7				
Тема 7. Мова і мовлення. Спілкування	13	4	2	7				
Усього годин	90	28	14	48				
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЗАЛІК								

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, здобувачі отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Психологія як наука. Зміст психології як науки про людину 1. Формування психології як науки. 2. Становлення психологічної думки в Україні.	2	-
2	Тема 2. Природа психіки і свідомості. Розвиток психіки і свідомості 1. Психіка як властивість високоорганізованої матерії. 2. Стадії розвитку психіки 3. Основні функції психіки	2	-
3	Тема 3. Пізнавальні психічні процеси. Відчуття. Сприймання 1. Відчуття та сприймання як психічні процеси 2. Поняття про відчуття. Класифікація і різновиди відчуттів 3. Поняття про сприймання. Різновиди і властивості сприймань.	2	-
4	Тема 4. Уява. Увага. 1. Уява та увага як форми психічної діяльності 2. Роль уваги у пристосуванні людини до навколишнього світу	2	-
5	Тема 5. Пам'ять. 1. Пам'ять як психічний пізнавальний процес. 2. Поняття пам'яті. Види пам'яті 3. Що таке мнемонічний процес?	2	-
6	Тема 6. Мислення. 1. Мислення: поняття, види, процес та теорії. 2. Форми мислення. Процес розуміння. 3. Індивідуальні особливості мислення	2	-
7	Тема 7. Мова і мовлення. Спілкування 1. Мова і мовлення, їх вплив на психічний розвиток особистості 2. Чим відрізняється письмове мовлення від усного?	2	-
	Всього	14	-

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи здобувачів щодо вивчення дисципліни «Інноваційний бізнес у сфері мистецтва та культури» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.

5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Психологія як наука. Зміст психології як науки про людину Психологія в Україні. <u>Реферат</u> Завдання психології як науки	6	-
2	Тема 2. Природа психіки і свідомості. Розвиток психіки і свідомості Поняття про психіку. Психіка як властивість високоорганізованої живої матерії. Функції психіки <u>Реферат</u> Психіка як об'єкт загальної психології	7	-
3	Тема 3. Пізнавальні психічні процеси. Відчуття. Сприймання Поняття про сприйняття. Взаємозв'язок відчуття і сприйняття <u>Реферат</u> Фізіологічні механізми відчуття	7	-
4	Тема 4. Уява. Увага. Уява як специфічний пізнавальний процес. Увага та її властивості <u>Реферат</u> Уява і творчість.	7	-
5	Тема 5. Пам'ять. Пам'ять як психічний процес <u>Реферат</u> Феноменальні можливості людської пам'яті	7	-
6	Тема 6. Мислення. Критичність мислення та його продуктивність. <u>Реферат</u> Засоби активізації мислення.	7	-
7	Тема 7. Мова і мовлення. Спілкування Загальна характеристика мовлення. Основні функції мовлення <u>Реферат</u> Роль мовлення у протіканні психічних процесів	7	-
	Всього	48	-

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, залік
--	---

Питання до заліку:

1. Поняття психології. Що таке психологія?
2. Класифікація психічних явищ.
3. Поняття відчуття.
4. Види відчуттів.
5. Класифікація відчуттів.
6. Основні властивості відчуттів.
7. Поняття сприйняття.
8. Основні властивості способу сприйняття.
9. Види сприйняття.
10. Поняття пам'яті. Види пам'яті.
11. Перелічіть ефекти та закони пам'яті.
12. Що таке мнемонічний процес?
13. Які мнемонічні процеси становлять пам'ять?
14. Ефекти та закони пам'яті.
15. Що таке увага? Які підходи до вивчення уваги відомі?
16. Роль уваги у пристосуванні людини до навколишнього світу.
17. Назвіть анатоμο-фізіологічні механізми уваги.
18. Які функції уваги ви знаєте?
19. Види уваги.
20. Роль діяльності в управлінні увагою.
21. У чому основна відмінність уявлення від уяви?

22. Види та властивості уявлення.
23. Які методологічні прийоми можуть сприяти розвитку уяви?
24. Поняття мислення. Мислення як процес.
25. Види мислення.
26. Індивідуальні особливості мислення.
27. Форми логічного мислення.
28. Інтелект.
29. Поняття мови та мовлення. В чому різниця?
30. Основні функції мови та мовлення.
31. Яку роль мовлення грає у розвитку психіки людини?
32. Чим відрізняється письмове мовлення від усного?

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
Поточний контроль			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота здобувача)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі здобувачами

1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E	Задовільно	
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необгрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Ільїна Н.М., Мисник С.О. Загальна психологія: теорія та практикум. Навчальний посібник. Київ : Університетська книга, 2022. 277 с.
2. Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 998 с.
3. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод.посіб. Тернопіль : Економічна думка ТЕСУ, 2017. 35 с.
4. Рибалка В.В. Методологічні проблеми наукової психології: посібник. Київ : Талком, 2017. 245 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія: навчальний посібник для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 272 с.
6. Варій М.И. Психологія : навч. посіб. : рекомендовано МОН України. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 287 с.
7. Варій М.И. Загальна психологія : підручник : у 2 т. Вид. 5-те, виправл. і допов. Львів : Апріорі, 2016. Т.1 . 382 с.
8. Варій М.И. Загальна психологія : підручник : у 2 т. Вид. 5-те, виправл. і допов. Львів : Апріорі, 2016. Т.2. 358 с.
9. Портницької Н.Ф. Практикум із загальної психології : робочий зошит : Методичні рекомендації до лабораторних занять з курсу. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2016. 270 с.
10. Долинська Л. В. Загальна психологія: Хрестоматія. Навчальний посібник. Київ : Каравела, 2017. 640 с.
11. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
12. Ільїна Н. М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях. Навч. посіб. Київ : «Університетська книга», 2018. 239 с.
13. Максименко, С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбов. літ., 2016. 270 с.
14. Ревасевич І.С. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 47 с.

Допоміжна:

1. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : Навч. посіб. / 2-ге вид. Київ : Каравела, 2007. 400 с.
2. Клименко В. В. Психологія творчості.: Навчальний посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 480 с.
3. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник. Київ : «ЕксОб», 1999. 303 с.
4. Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. Основи практичної психології : Підручник. Київ : Либідь, 2003. 536 с.
5. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
6. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху: монографія. Київ : Освіта України, 2016. 182 с.

7. Гроф С. Психологія майбутнього. Пер. з анг. Я.Винницької, О.Редчиць. Львів : Афіша, 2015. 328 с.

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2020).
2. Он-лайн бібліотека. URL: <http://www.lib.com.ua> (дата звернення: 02.09.2020).